

Bilecik Mevlevîhânesi

The Mavlavihana of Bilecik¹

Hasan Hüseyin Adaloğlu²

Nizamettin Arslan³

Özet

Bilecik (Ertuğrul) Hamîdiye Mevlevîhânesi, 1911-1917 ve 1925 yılları arasında kısa dönem faaliyet göstermiş bir tekkedir, yani bir zaviyedir. Balkanlar'ın Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasından sonra Yunanistan'daki Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi yerine, Bursa Yenişehir'de bir Mevlevîhâne kurulmasına karar veriliyor. Fakat Bursa-Yenişehir'deki Mevlevîhâne inşaatı ikmal edilemiyor ve burada faaliyete geçirilemiyor. Bir süre sonra bu Mevlevîhânenin binası ve arsası satılarak, elde edilen gelir ile Bilecik (Ertuğrul) Sancağı merkezinde "Hamidiye Mevlevîhânesi" adıyla yeni bir bina inşa ediliyor. İlk ve son postnişini Muhammed Bahaeddin Dede'dir. Bahaeddin Dede, Bahariye Mevlevîhânesi'ne vekaleten, Hamidiye Mevlevîhânesine ise, asaleten şeyhlik yapmıştır. 1914 yılındaki Kanal Harekatı'na 2 dervişle birlikte katılmış ve daha sonra 1917 ve 1925'e kadar Bilecik Mevlevîhânesi şeyhliğini sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bilecik, Ertuğrul, Mevlevîhâne, Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi.

1 Bu makale, Manisa Celal Bayar Üniversitesi-MEDAR Mevlana Düşüncesi Araştırmaları Derneği tarafından 9-10 Ekim 2010 tarihinde düzenlenen Uluslararası Mevlana ve Tasavvuf Geleneği Sempozyumunda sunulmuş daha sonra yazarları tarafından yeni belgeler ışığında geniş ilaveler yapılarak ikmal edilmiştir.

2 Doç. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

3 Araştırmacı Yazar.

Abstract

The Hamidiye Mavlavihana of Bilecik is a tekke (hospice), in other words a zaviye (zâwiyah), which has been active for a short period, between the years of 1911-1917 and 1925. After Ottoman Empire lost the Balkans, the establishment of a Mavlavihana in Bursa Yenişehir, instead of the Yenişehir-i Fenar Mavlavihana in Greece has been decided. However the construction of the Mavlavihana in Bursa-Yenişehir couldn't be completed so couldn't function here in. Subsequently, the structure and the land of this Mavlavihana have been sold and with the income, a new Mavlavihana called as "Hamidiye Mavlavihana " has been built in the center of the Bilecik (Ertuğrul) sanjak. The first and the last postnişin (the leader of the dervish lodge) is Muhammed Bahaeddin Dede. Bahaeddin Dede was the proxy sheik of the Mavlavihana of Bahariye and the permanent sheik of the Hamidiye Mavlavihana . He has joined to the First Suez Offensive with two dervishes then remained the sheik of the Bilecik Mavlavihana until 1917 and 1925.

Keywords: *Bilecik, Ertuğrul, Mavlavihana, Mavlavihana of Yenişehir-i Fenar.*

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yerleşmesiyle birlikte, bu toprakların İslamlaştırılması için çeşitli sosyal ve kültürel yapıların yanı sıra, çok sayıda tekke ve zaviye inşa edilmişti. Osmanlı İmparatorluğu küçüldükçe devletin sınırları dışında kalan tekkeler atıl duruma düştüler. İmparatorluğun sınırları dışında kalan Mevlevî tekkeleri de aynı akıbete uğradı ve mühim bir kısmı kapandı. Osmanlı'nın 1912 yılında Rumeli'den çekilmesinden sonra bu tekkelerin yok olması daha da hızlandı. Başta Yugoslavya olmak üzere bazı Balkan ülkelerinde bir kaç tekke faaliyetini devam ettirmiş olsa bile (Küçük, 2003: 304.) genellikle Osmanlı sınırları dışında kalan bölge ve şehirlerde; örneğin Arnavutluk, Hanya, Girid, Selânik, Belgrad, Bosna, Filibe, Peçoy, Vidin ve Yenişehir(Larissa) gibi yerlerde, mevlevîhânelerin çoğu harap olmuş ve kapanmıştır (Yücer, 2004: 42; Küçük, 2003: 34).

Balkanlar'da kurulmuş Mevlevîhânelerden birisi olan Yenişehir (Larissa) Fenar Mevlevîhânesi, 1881 yılında Teselya'nın Yunanistan'ın hakimiyetine geçmesi sonrasında aynı âkıbete uğramıştır. Bölgenin en önemli şehri olan Yenişehir'in (Larissa) Yunanistan'a terk edilmesinden sonra Müslüman ahali Yunanlıların uygulamış oldukları baskılar neticesinde çoğunlukla göç etmişler; buradaki Mevlevîhâne de faaliyetlerini zaman içinde sonlandırmak zorunda kalmıştır. (Demirci Süleyman-Serdar Ösen, 2012: 3; Yücer, 2004: 42; Küçük, 2003: 34). Biz bu çalışmamızda Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi ve onun ihyagerdesi Hasan Nazif Dede'den kısaca bahsettikten sonra Bilecik Mevlevîhânesi'nin kuruluşu ve kurucusu Muhammed Bahaeddin Dede'nin faaliyetleri hakkında bilgi vereceğiz.

Yenişehir (Larissa) Fenar Mevlevîhânesi ⁴

Yunanistan/Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi muhtemelen 17. yüzyılda kurulmuştur. Kurucusunun kim olduğu konusunda farklı bilgiler vardır. Örneğin: A. Gölpınarlı, Hacı Ahmed adlı biri tarafından 1676 yılında (Gölpınarlı, 1983: 247), H. Karpuz, Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından 17. yüzyıl başlarında (Karpuz, 2010: 101), Esrar

⁴ Yenişehir, günümüzde Yunanistan sınırları içinde bulunan Teselya'dadır. Anadolu'daki Hüdâvendigâr vilayetinin Ertuğrul sancağına bağlı olan Yenişehir kazası ile karıştırılmaması için yakınında bulunan Fenar kasabasına izafetle buna "Yenişehir-i Fenar" denilmiştir. Bkz. Şemseddin Sami, Kâmûsu'l-A'lâm, Mihran Matbaası, İstanbul 1316, c. VI, s. 4805.

Dede ise, 1080/ 1645-1646 yılında vefat etmiş olan Mustafa Vecdi Dede tarafından kurulduğunu yazar. (*Tezkire-i Şuara-yı Mevlevîyye*, 2000: 517) Sakıb Dede ise, *Sefine-i Nefise-i Mevlevîyân* adlı eserinde Mustafa Vecdi Dede'nin Yenişehir Mevlevîhânesi şeyhi olduğundan bahseder. (*Sefine-i Nefise-i Mevlevîyan*, 1283: 130).

Daha sonraki yıllarda Galata Mevlevîhânesi dervişânından Abdullah Dede'nin burada 25 yıl süreyle şeyhlik yaptığını biliyoruz. (*Defter-i Dervişân II*: 64; Bkz. Demirci Süleyman-Serdar Ösen, 2012: 2) Nihayet, 15 Şevval 1268/2 Ağustos 1852 tarihli bir belgede, Mevlevîhâne'nin ihyagerdesi olan Hasan Nazif Dede'nin 1841'den 1853 yılına kadar burada vazife yaptığı anlaşılmaktadır (BOA. C. NF. Dosya: 42, G.N: 2062).

1275/1858-1859 yılına ait bir fermanda, Yenişehir Mevlevîhânesi'nin ihyagerdesinin yani tekkeyi faal hale getiren şeyhinin Hasan Nazif Dede (d. 1794/öl.1853) olduğu ifade edilmektedir (BOA. A.M. Dosya: 19, G.N: 22). Bu bilgilerden hareketle, Yenişehir Mevlevîhânesi 17. yüzyıl başlarında inşa edilmiş, ancak 18. yüzyılın ikinci yarısında faal hale getirilmiştir, diyebiliriz (Demirci Süleyman-Serdar Ösen, 2012: 2-3). Şeyh Hasan Nazif Dede'den sonra kardeşi El-Hâc Arif Efendi'nin oğlu Şeyh Ahmed Dede 1853'ten sonra Yunanistan Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nin şeyhi olmuştur.

Şeyh Ahmed Dede'den sonra 12 Receb 1307/ 22 Ocak 1890 tarihi itibariyle Mehmet Keleş Dede Efendi'nin postnişin olduğunu görüyoruz (BOA, İ. DH. Dosya: 1171, G. N.: 91533). Onun zamanında Yunanlılar, Müslümanlardan şehri terk etmelerini istemişler, dergâhın yıkılacağına dair baskılar ve tehditler nedeniyle mevlevîhânenin idaresi zorlaşmış, Mehmet Keleş Efendi 1891 yılından önce Yunanistan'dan Bursa'ya göçmüştür. Bursa'ya geldikten sonra ailesi ile birlikte sıkıntı içerisinde yaşadıklarını 10 Kanûn-ı sâni 1306/ 22 Ocak 1891 tarihli bir belgede ifade etmektedir. (BOA, Y.PRK. AZJ: Dosya: 18, G. N. :45) Bu tarihten iki yıl sonrasına ait bir belgede ise, dergâh şeyhi olarak Bahaeddin Dede Efendi görülmektedir. Şeyh Bahaeddin Efendi, 20 Safer 1311/31 Ekim 1893 tarihinde yazdığı dilekçesinde, Yenişehir Mevlevîhânesi'nin satılmasıyla elde edilecek gelirin harap bir mevlevîhânenin tamirine kullanılmasını ve mevlevîhâneye taamiye olarak verilen 300 kuruşun da kendisine tahsis edilmesini istemiştir (BOA, Y.PRK. MŞ. Dosya: 5, G. N :23 ; Bkz. Demirci Süleyman-Serdar Ösen, 2012: 3).

Yunanistan / Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nin ihyagerdesi Hasan Nazif Dede, Bilecik Mevlevîhânesi'nin kurucusu olan Bahaeddin Dede'nin babasının amcasıdır (BOA, İ.MVL. Dosya 231/7986). Hasan Nazif Dede'nin kişiliği hakkında bazı bilgilere sahibiz. 1209/1794 senesinde Mora Yenişehir'i'nin (bugünkü Yunanistan–Larissa) Oğanlı Karyesi'nde doğmuştur. Babası Yenişehir Müftüsü, Müderris Hacı Halil Efendi'dir. İlk eğitimini babasından alan Nazif Dede, Yenişehir'de bulunan Horasanî Aziz Efendi Medresesi Hocalarından Celâl Efendi'nin halka-i tedrisine devam ederek icâzet aldı. Daha sonra bu medresede ders vermeye başladı. Hasan Nazif Dede'nin tasavvufa olan ilgisinden dolayı, uzun yıllar görev yaptığı medreseli zâhir ulemasıyla sık sık tartışmalara girdiği bilinmektedir (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 314; Küçük, 2003: 146).

Hasan Nazif Dede, halk nazarında ehl-i iffet ve salâhtan biri olarak görüldüğü için, bu dönemlerde Yenişehir havalisinde zuhur eden çekirge belâsını defetmek için, Hacıbektaş'tan getirilmesi gereken suyu getirmek için Anadolu'ya gönderildi. Yolculuk dönüşünde Konya'ya uğradı ve Hz. Mevlânâ'nın kabrini ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında içindeki aşk ateşi alevlenmiş ve Mevlânâ Dergâhı'nda postnişin olan Mehmed Said Hemdem Çelebi'ye intisab etmiştir (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 315; Küçük, 2003: 147).

Hemdem Çelebi tarafından Mevlânâ Dergâhı aşçıbaşısı olan Nesîb Dede'ye teslim edilen Hasan Nazif Dede, onun gözetimi altında çilesini tamamlar ve bir müddet daha Konya'da kaldıktan sonra kendi memleketine döner. Hasan Nazif Dede'nin oğlu Hüseyin Fahreddin Dede, bu ziyaretten sonra babasında çeşitli manevî gelişmeler olduğunu, memleketinde seyr-i sülûkunu devam ettirdiğini ve sekr hâli zuhur ettiğini ifade eder. Bir süre sonra Hasan Nazif Dede aldığı manevî bir işaretle ikinci defa Konya'ya gitti, Nesîb Dede'den aldığı hilâfetnâme ile irşâda memur edildi (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 315; Küçük, 2003: 146,147; Yücer, 2004: 440).

Yenişehir'e dönen Hasan Nazif Dede, burada Köstem Nehri kenarına inşa edilen mevlevîhânedeki irşad faaliyetlerine başladı. Mevlevîhâneyi, âsitaneye dönüştürme düşüncesinde olduğu bir sırada, yakın zamanda büyük bir dergâha (yani âsitaneye) şeyh olacağı rüyasını gördü. Hasan Nazif Dede, 1841 yılından 1853 yılına kadar 12 yıl Yunanistan /Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nin meşihatında bulundu. 1853 yılında Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed Said

Dede'nin vefatı üzerine Beşiktaş Mevlevîhânesi'ne postnişin olarak tayin edildi. Yenişehir'de ihyagerdesi olduğu Mevlevîhâneyi biraderzâdesi Ahmed Dede'ye bıraktı. (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 316; Küçük, 2003: 148)

Ta'rîfü's-Sülûk adlı matbu bir eseri ve basılı olmayan bir Dîvanı bulunan Hasan Nazîf Dede'nin Balkanlarda çeşitli bölgelere seyahatleri olmuştur. Köstem Nehri üzerine yaptırdığı bir köprü (Yücer, 2004: 440) ve aynı nehir üzerine yaptırdığı bir su çarkı nedeniyle kendisi hayırla anılmıştır (BOA, İ.M.VL. Dosya 231/7986) 16 Şevval 1278/16 Nisan 1862 tarihinde vefat eden Hasan Nazîf Dede, 1853 yılından 1862 yılına kadar yaklaşık dokuz yıl meşihatta bulunduğu Beşiktaş Mevlevîhânesi'ndeki türbeye defnedilmiştir (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 18-20; Küçük, 2003: 149; Yücer, 2004: 440).

Bilecik Mevlevîhânesi'nin Bânisi Muhammed Bahaeddin Dede

Konumuz olan Bilecik Mevlevîhânesi, devletin sınırları dışında kalan tekkelerden Yunanistan /Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nin faaliyetlerinin sona erdirilmesinden sonra, (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 20) Bilecik'te kurulan bir zaviyedir. Bilecik Mevlevîhânesi'nin bânisi yukarıda adı geçen Muhammed Bahaeddin Dede (d. 1278-1862/ öl. 1937)'dir. (Gölpınarlı (1983): 238;KMMA, 239-20) Hayatı hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. 1278/1862 yılında, muhtemelen Yenişehir'in (bugünkü Yunanistan–Larissa) Oğanlı Köyü'nde doğmuştur. Babası eş-Şeyh Ahmed Dede, dedesi el-Hâc Arif Efendi, büyük dedesi Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi şeyhi Hasan Nazîf Dede'nin de babası olan Yenişehir müftüsü, muhaddis el-Hâc Halîl Efendi'dir (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 308).

Bahaeddin Dede manevî eğitimini tamamladıktan sonra 19 Rebiü'l-ahir 1304/15 Ocak 1887 tarihinde şeyhlik beratını almıştır. 20 Rebiülahir 1311/ 31 Ekim 1893 tarihinde Yenişehir Mevlevîhânesi'nde vazifeli olduğu anlaşılıyor. Bu tarihte yazdığı dilekçede Yenişehir Mevlevîhânesi'nin satılmasını, elde edilecek gelirle harap bir mevlevîhânenin imar edilmesini ve mevlevîhâneye tahsis edilen 300 kuruş taamiyenin kendisine verilmesini talep etmiştir (BOA Y.PRK.MŞ, Dosya 5/23).

Bahaeddin Dede, 24 Teşrin-i sâni 1327/7 Aralık 1911 tarihinde Bilecik /Ertuğrul /Mevlevîhânesi meşihatına tayin olunmuştur

(KMMA 239-20). Süheyl Ünver, Bahaeddin Dede'yi Yenişehir-i Fenar (Yunanistan-Larissa) Mevlevîhânesi'nin son postnişini, Ahmed Dede'nin oğlu olduğunu yazmaktadır. Ancak, bu konuda ihtiyatlı davranarak, son postnişin olup olmadığını kesin olarak bilmediğini söyler (Ünver, Tarihsiz: 9). A. Bilgin Tunalı, Süheyl Ünver'e dayanarak aynı bilgileri verir (Tunalı, 2005: 566). Sezai Küçük ise, Yenişehir Mevlevîhânesi'nin bânisi(ihyagerdesi) Hasan Nazif Dede, İstanbul Beşiktaş Mevlevîhânesi'ne vazifeli gelirken, Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'ni birader zâdesine bıraktığını söyler (Küçük, 2003: 148; Müntehebat-ı Fahrî, 2010: 316).

Hasan Nazif Dede'nin Emin ve Arif Efendi adında iki biraderi vardır. Bahaeddin Dede bu iki kardeşten el-Hâc Arif Efendi'nin torunudur (Müntehebat-ı Fahrî, 2010: 308). Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nin ihyagerdesi Hasan Nazif Dede, İstanbul Beşiktaş Mevlevîhânesi'ne gelirken yerine önce kardeşi el-Hâc Arif Efendinin oğlu eş-Şeyh Ahmed Dede'yi bırakmış, daha sonra şeyhlik, Mehmet Keleş Dede'ye, sonra da Ahmed Dede'nin oğlu Bahaeddin Dede'yi geçmiştir. Bunu, Bahaeddin Dede'nin sadaret makamına yaptığı başvurularla kendisinin Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nde postnişin olarak görev yaptığını ifade etmesinden anlıyoruz.

Bahaeddin Dede, Bilecik Mevlevîhânesi'ndeki şeyhlik görevinin yanı sıra Eyüp Bahariye Mevlevîhânesi'nin postnişinliğine de vekâlet etmiştir. Merhum Selman Tüzün Bey'in bildirdiğine göre, çocuksuz vefât eden dayısı şeyh Hasan(Küçük) Nazif Dede Efendi'den (1879-1916) sonra Bahâriye Mevlevîhânesi'nin post-nişinliği kendisine intikal etmiş, fakat yaşı küçük olduğu için Konya Çelebilik makamı, Bahariye Mevlevîhânesi'ne vekâleleten Bahaeddin Dede Efendi'yi şeyh tayin etmişti.⁵ Bahaeddin Dede, Selman Tüzün'ün büyük dedesi el-Hâc eş-Şeyh Hasan Nazif Dede'nin kardeşi el-Hâc Arif Efendi'nin oğlu olan Eş-Şeyh Ahmed Dede'nin mahdumudur⁶ (Müntehebat-ı Fahrî, 2010: 34).

5 Bahariye Mevlevîhânesi postnişini Hasan Nazif (Küçük) Dede vefat edince hiç çocuğu olmadığından, Mevlevîhânenin meşihatı Selman Tüzün'e kalır. Selman Tüzün, Hasan Nazif Dede'nin kız kardeşinin oğludur. Selman Tüzün'ün de yaşı küçük olduğundan postnişinliğe Afyon Çelebilerinden Ahmed Dede vekalet etmiştir. Ahmed Dede'den sonra Bilecik Mevlevîhânesi şeyhi Bahaeddin Dede (1917'den sonra) vekaleten bu görevi ifa etmiştir. Bu yüzden Süheyl Ünver Ahmed Dede'nin oğlu olduğunu hatalı olarak yazmıştır.

6 Nezhiz Uzel, *İstanbul'da Mevlevî Tekkeleri*, adlı makalesinde bu bilgiyi vermektedir. Bkz. <http://www.facebook.com/MevlanaCelaleddin-i Rumî>

Bahaeddin Dede, Şeref Hanım isimli bir kadınla evlidir ve bu evlilikten Selahaddin ve Ahmed adında iki oğlu, Destinâ adında bir de kızı olmuştur. A. Bilgin Tunalı, Bahaeddin Dede'nin hanımını hakkında: "Şeref Hanım, harabe haline gelmiş Bahariye Mevlevîhânesi'nin selamlığında uzun müddet oturduktan sonra Eyüb'de Yüsun Muhlis Paşa Caddesi Zemzem Sokak'daki bir evde yakın yıllara kadar yaşamış ve vefât etmiştir" der. Ayrıca, Şeref Hanım'ın, mûsikişinas ve kültürlü bir kişi olup İstanbul nezaket ve asâletinin son örneklerinden biri olduğunu yazar (Tunalı, 2005: 566).

Bahaeddin Dede, oğlu Selahaddin Efendi'nin, Bilecik'te Rüşdiyeyi bitirdikten sonra Bursa İdadisinde meccanen tahsilini ikmal için Ertuğrul Sancağı Meclis İdaresine müracaatta bulunmuştur. Ertuğrul Sancağı Meclis İdaresi tarafından, Hüdavendigâr Vilayeti Âliyesi Maârif Mektûbî Kalemî'ne bir telgrafla bu arzuhali havale edilmiş ve istekte bulunmuştur. Maarif Nezareti ile Hüdavendigâr Vilayeti Maârif Müdürlüğü arasında yapılan yazışmalar neticesinde Mekâtib-i İdadî talimatı, 52. ve 53. maddelerine istinaden, meccanen ikmal-i tahsil eylemesi uygun görülmemiştir (BOA, MF. MKT 746/3, Belge 1-2-3-4-5).

Bilecik Mevlevîhânesi şeyhi Bahaeddin Dede, 1914 yılında yapılan Kanal Harekatı'na katılan Mücâhidin-i Mevlevîyyân Alayı'na iki dervişle birlikte katıldı ve hareket sonunda Bilecik'e geri döndü (Ünver, Tarihsiz:3; Köstüklü, 2002: 213-216). Bilecik'e döndükten birkaç yıl sonra, 1917 yılında talihsiz bir şekilde Bilecik Mevlevîhânesi yandı. Bahaeddin Dede bu yangından sonra İstanbul Bahariye Mevlevîhânesi'ne gitti. 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar orada şeyhlik yaptı. Tekkeler kapatıldıktan sonra Bahariye Mevlevîhânesi'nin harem kısmı yandı. Bahaeddin Dede ailesiyle birlikte tekkenin selamlığında yaşamaya devam etti (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 19). 1937 yılında da hakkın rahmetine kavuştu (Gölpınarlı (2006): 238).

Bilecik Mevlevîhânesi

Bilecik Mevlevîhânesi, Yunanistan Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nin yerine yapılmıştır. Bu konuda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde ve Konya Mevlana Müzesi Arşivi'nde bulabildiğimiz belgeler ışığında konuyu aydınlatmaya çalışacağız.

Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nin şeyhi Bahaeddin Dede, Sadaret Makamına gönderdiği 19 Rebiülahir 1311 / 31 Ekim 1893 tarihli telgrafla yaptığı başvuruda; Yenişehir-i Fenar Mevlevîhânesi'nin satılması ve buradan elde edilecek gelirin ve ayrıca buraya tahsis edilmiş olan üç yüz kuruş taâmiyyenin kendisine verilmesin talep etti. Ayrıca, gönderilecek bu meblağ ile harap durumdaki başka bir dergahın tamir edilmesine izin verilmesini de sadaret makamından istedi (BOA Y.PRK.MŞ, Dosya 5/23).

Bu başvuru üzerine Sadaret Makamı, Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesi'ne yazdığı yazıda; Yenişehir-i Fenar'da kâin Mevlevî Dergah-ı Şerifi'nin arsası ve enkazının Yenişehir Şehbenderliği marifetiyle satılıp bedeli buraya aktarılarak ve şayet yetişmezse, noksanı bazı vakıfların fazlasından ikmal edilerek, Bursa Yenişehir'de padişahın ismi ile yeni bir Mevlevîhâne yapılmasına, bu vazife için Maliye ve Evkaf nezaretleri hazinelerince, 1000 kuruş taâmiyyenin ortaklaşa karşılanmasına emir buyrulmuştur (21 Rebiülahir 1314/29 Eylül 1896) (BOA. BEO. Dosya 1028/77042-1).

Bu emir üzerine Bursa Yenişehir'de yeni bir Mevlevîhâne inşası için arsa temini yapılp inşa planları hazırlanmıştır. İnşaatın 116.000 kuruşa mal olacağı bir mühendis tarafından Vilayet-i Evkâf Muhasebeciliği'ne bir raporla bildirilmiştir (BOA BEO. Dosya 1028/77042-2). Fakat Bursa Yenişehir'de yapılmasına izin verilen Mevlevîhâne'nin inşası için gerekli olan bedelin hazinece karşılanamaması nedeniyle inşaat tamamlanamamıştır.

Bunun üzerine Şeyh Bahaeddin Dede Evkaf Nezareti'ne gönderdiği yeni bir dilekçe ile Bursa Yenişehir'de yarım kalan inşaatın satılarak, Ertuğrul Sancağı İdare Merkezi'nde Hamidiye ismiyle yeni bir mevlevîhânenin inşası için izin verilmesini talep etmiştir. Şeyh Bahaeddin Dede'nin Ertuğrul Sancağı merkezinde böyle bir Mevlevîhâne inşasının yapılmasını talep etmesinin nedeni, muhtemelen burada başka bir dergahın olmayışı⁷ ve yapım masraflarının da az olacağı düşüncesidir. Sancak İdare Merkezi'nin bu konudaki talepleri etkili olmuş ve Bilecik'te bir mevlevîhâne inşası uygun görülmüştür. Sonuçta, 7 Recep 1318 / 31 Ekim 1900 tarihinde, Bahaeddin Dede'nin arzuhali üzerine Bilecik'te yeni bir mevlevîhâne inşasına karar verilmiştir (BOA İ.EV. Dosya 22/2). Bu karar üzerine,

⁷ O tarihte Bilecik'te yalnızca bir Uşşakî Dergahı olduğu bilinmektedir. Bkz. Hüdavendigar Salnamesi, Matbaay-ı Vilayet, İstanbul 1324, s. 348.

Bilecik'te mevlevîhâne inşaatı için Evkaf Nezaretinin İnşaat Tamir Kalemi'nden bir mühendis marifetiyle yerinde gerekli araştırma ve keşif yapılarak inşaatın 45.000 kuruşa mal olacağı rapor edilmiştir (VGM. EV.MH.TİK. 00094/27).

Bu rapordan sonra Heyet-i Fenniye mühendislerinden Vehbi Bey'in yaptığı tetkik sonucu inşaatın önceki raporda belirtilen miktara tamamlanamayacağı, yeni keşif bedeline göre, 90.966.kuruşa mal olacağı yeniden rapor edilmiştir (VGM. EV.MH. TİK.00094/83). Bu inşaatla kullanılacak keresteden vergi alınmaması için Orman ve Maadin Nezaret-i Celilesi'ne yapılan müracaat sonunda vergi alınmamasına karar verilmiştir (BOA. DH. MKT. Dosya 689/48. 1-2-3). Ancak mevlevîhânenin inşaatının tamamlanması uzun yıllar sürecektir. Mevlevîhânenin ilk şeyhi Bahaeddin Dede'nin, dergâhın meşihatına tayin edildiği yıl olan Kasım 1911'de inşaatın hala tamamlanmadığı anlaşılmaktadır. Bilecik Mevlevîhânesi'nin inşa edildiği yıllarda tekkeyi gören ve bunu hatıratında anlatan önemli bir kişi İhtifalci Mehmet Ziya'dır. Kendisi de Mevlevî olan İhtifalci Mehmet Ziya, *Dersaadet'ten Konya'ya* isimli hatıratında İstanbul'dan Konya'ya giderken, Bilecik'e uğradığını, bu esnada burada yeni bir mevlevîhâne inşa edildiğini söylemekle beraber yeri hakkında bilgi vermemektedir. Mehmet Ziya, kitabında: "Mü'esser-i diyânet-perverî hazret-i hilâfet-penâhi cümle-i meşkûresinden olmak üzere nefsi-i Bilecik'te müceddeden bir bâb Mevlevîhâne inşâsı hususuna irâde-i seniyye şeref-südûr buyrulmuş olduğundan bir tarz-ı nev'inde inşaâta başlanmıştır. Şu fermân-ı padişâhînin rûh-ı revân-ı cenâb-ı Mevlânâ'yı şâd u handân eylediğine şüphe yoktur" der (Mehmet Ziya, 1328: 125).

Bu teknik çalışmalar ve raporlar üzerine Mevlevîhânenin inşaatı başlamış ancak, dergâhın faaliyete geçmesi uzun zaman almıştır. Dergâh tamamlandıktan bir süre sonra (1914'ten sonra, muhtemelen 1917'de) talihsiz bir olay olmuş ve Bilecik Mevlevîhânesi yanmıştır. Bahaeddin Dede bu yangından sonra Bahariye Mevlevîhânesi'ne gitti. 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar orada şeyhlik yaptı. Tekkeler kapatıldıktan sonra Bahariye Mevlevîhânesi'nin harem kısmı bir yangında tahrip oldu. Bahaeddin Dede ailesiyle birlikte tekkenin selamlığına taşındı ve orada yaşamaya devam etti (Münthebat-ı Fahrî, 2010: 19). Bahaeddin Dede'nin vefatından sonra hanımı da mevlevîhânedan ayrılmayarak selamlık bölümünde yaşamını sürdürmüştür (Gölpınarlı, 2006: 238).

Bilecik (Ertuğrul) Mevlevîhânesi postnişini Bahaeddin Dede'nin bundan sonraki dönemde mevlvîhânenin işleyişi ile ilgili Konya'daki Mevlana Çelebilik makamında bulunan dönemin şeyh efendisine (Abdülhalim Çelebi) ve Osmanlı Devleti makamlarına mektuplar yazdığına dair belgeler vardır. Örneğin Bahaeddin Dede, göreve başlar başlamaz (10 Teşrin-i-sanî 1327/23 Kasım 1911), Bilecik'te inşa edilen mevlvîhânenin musakkafatı ve mevkûfesi olmadığından, şimdilik kiralanmış bir hanede âyin icra edebildiklerini, burası için hazineden 950.00 kuruş tahsis edildiğini ancak bu tahsisatın yeterli olmadığını ve idare edilmeye çalışıldığını belirtiyor. Ayrıca, mevlvî dergâhının inşaatının tamamlanabilmesi için vakfın gelirinin arttırılması gerektiğini ifade ediyor (24 Teşrin-i-sanî 1327/7 Aralık 1911) (KMMA: 239-21).

Diğer bir mektup 10 Teşrin-i sâni 1327/23 Kasım 1911 tarihli Bilecik Mevlvîhânesi'nin demirbaş eşyaları, kitap ve risalelerinin tespiti için Çelebilik makamından yazılan bir emirnâmeyle verilen cevabî bir yazıdır. Bu mektupta Bilecik dergâhında bir kütüphane olmadığı belirtilmiş (KMMA: 239-19) ve mevcut demirbaşlar küçük bir liste yazılarak gönderilmiştir. Bu listeye baktığımızda 1 adet yazma Mesnevî-i şerif, 1 adet yazma Halebî-i kebir, 1 adet Sefîne-i nefise, 1 adet piriçten mamul şamdan vb. toplam 17 adet demirbaş eşya ve kitap yazılmıştır (KMMA: 239-157).

Bahaeddin Dede, 27 Nisan 1328 / 10 Mayıs 1912 tarihli, devletlü ve reşadetlü efendim hazretleri diye başlayan bir mektubunda Konya Çelebilik makamından bazı isteklerde bulunuyor. Mevlvîhânelerin bekâsı ve muhafazası için tayin edilen kapuçuhadarı ve onun için tahsis edilen aylık otuz kuruşun Bilecik postanesine gönderildiği ifade edildikten sonra, Mevlvîhâne binasının henüz tamamlanmadığı, kendisine tahsis edilen taâmiyyenin yeterli olmadığı ve başka gelirinin de bulunmadığını belirtiyor. Ayrıca, Mevlvîhâne binasının tamamlandıktan sonra nasıl tefriş edileceği, matbah eşyalarının tedariki konusunu, kendileri için tahsis edilen meblağın bir an önce gönderilmesi ve Mevlvîhânenin bir an önce ıslah ve ihyasını talep ve arz etmektedir (KMMA: 236-54). Yine, 20 Teşrin-i sâni 1328/3 Aralık 1912 tarihli bir belgede Osmanlı devlet-i aliyyesinden gelen bir emir üzerine, mevlvîhânenin bulunduğu mahalle halkına ve muhibbana yardım edilmesi emredilmişti. Bahaeddin Dede buna mukabil yazdığı cevapta şunlardan bahsetmiştir. Mevlvîhânenin bulunduğu mahallenin bin beş yüz haneden oluştuğu ve sekiz yüz

hanesinin Ermeni olduğu, ahalinin haksız yere askere alınarak harbe sevk edildiği, burada ikamet edenlerin ise aç bî ilaç kaldıklarını belirtmektedir. Daha sonra hükümetin tensibiyle bir komisyon oluşturduklarını, dışarıdan gelen aileler için aydan aya ekmek parası, kalan ahaliye Hilal-i Ahmer yardımı, harp yardımı, devlet yardımı, hırka ve don yardımı gibi yardımlar yapıldığını yazıyor. Bahaeddin Dede, kendisinin de bu yardımlara katkı yaptığını belirtiyor. Ancak bu mahalleye iki bin beş yüz kadar yeni muhacir sevk edildiğini, halkın bunlara yardım yapacak güçlerinin kalmadığını, tekrar emirlerini beklediğini ve ona göre davranacağını ifade ediyor (KMMA 236-19). Bunlarla birlikte mevlevîhâne çevresinde meydana gelen nâhoş bir olayla ilgili şikayet dilekçeleri de mevcuttur (KMMA: 236-114, 114 A, 64).

Bilecik Mevlevîhânesi binası, yukarıda geçen bir belgeden anlaşıldığına göre, yarısı Ermenilerden oluşan bin beş yüz nüfuslu büyük bir mahallede idi. Ancak mahallenin adı ve binanın yerini hala tam olarak bilemiyoruz. Keza, 1917 yılındaki yangından sonra Mevlevîhâne'nin yerine ne yapıldığını da bilemiyoruz. Bugünkü Bilecik, eski yerleşim yerinin tamamen tahrip olması nedeniyle ayrı bir alanda daha kuzeydeki bir arazide kurulmuştur. Kırklar, Rasattepe ve Devdağı tepeleri arasında yeniden yükselen Bilecik iki bölümden meydana gelmiştir. Yukarı Bilecik adı verilen kısım ana yerleşim yeri özelliği gösterir ve eski İstanbul-Eskişehir karayolu etrafında yer alır. Diğer kısım buradan daha uzakta istasyon civarındadır. Eski yerleşim yeri ise, vadide terk edilmiş, harap camileriyle hüznü bir görünüm arz eder (Emecen, 1992: 155). Muhtemelen Mevlevîhânenin mekânı bu terk edilmiş eski yerleşim yerinde olmalıdır. Ancak, Bilecik'in eski yerleşim yeri Yunan mezalimi sırasında yakılıp kül edilmiştir. 6 Eylül 1922'de Yunanlılar Bilecik şehrini terk ederken 1956 evi, 331 dükkanı, on sekiz hanı, fabrikaları, hükümet konağını ve camileri tamamiyle yaktılar (Emecen, 1992: 155). Bu sırada mevlevîhânenin kalan enkazının da tamamen yanmış olması muhtemeldir. Daha sonra mevlevîhâne yeniden ihya edilememiş ve mevlevîhânenin şeyhi Bahaeddin Dede, çıkan ilk yangından sonra Eyüb Bahariye Mevlevîhânesi'ne vekaleten atanmıştır. Yaptığımız araştırmalar sonucunda, bugün Bilecik'te Mevlevîliğe ait yalnızca bir mezar taşına rastladığımızı söyleyebiliriz. Bu mezar taşı Şeyh Edebalı türbesinin bulunduğu kabristan içindedir. Mezar taşının üzerindeki yazılar okunabilmektedir. 1307

tarihli Sadık Bey isimli bir Mevlevîye aittir. Silindir şeklinde olan taş üzerinde kabartma bir Mevlevî sikkesi görülmektedir. Muhtemelen 1917 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren Bilecik Mevlevîhânesi 1925 yılında çıkarılan Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair kanunla kapatılmıştır. Sonuç olarak, sonraki faaliyetleri hakkında fazlaca bilgimiz bulunmayan Bilecik Mevlevîhânesi, 1911 yılında kurulup yangın geçirdiği 1917 yılına kadar bil-fiil faaliyetlerini sürdürmüş ve tekke ve zaviyelerin kapatıldığı 1925 yılında tamamen kapatılmıştır. Bu süre içerisinde yalnızca Bahaeddin Dede postnişin olarak vazife yapmıştır. Mevlevîhâne'nin kurulduğu mekânı tespit için yaptığımız alan çalışmasına rağmen her hangi bir bilgiye ulaşamadık. Bundan sonra yapılacak çalışmalar ve yeni bulunacak belgeler ışığında Mevlevîhâne hakkında daha geniş bilgi sahibi olabileceğimizi ümit ve temenni ediyoruz.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

- BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi),C. NF. Dosya: 42, G.N: 2062
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ.M.VL. Dosya 231/7986.
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), MF. MKT 746/ 3, Belge 1-2-3-4-5.
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Y.PRK.MŞ, Dosya 5/23.
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), BEO. Dosya 1028/77042-1.
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), BEO. Dosya 1028/77042-2.
- BOA(Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ.EV. Dosya 22/2.
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), VGM. EV.MH.TİK. 00094/27.
- BOA, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Y.PRK. AZJ: Dosya:18, G. N. :15
- BOA(Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ. DH. Dosya : 1171, G. N. :91533
- KMMA (Konya Mevlana Müzesi Arşivi)- 236-19.

KMMA (Konya Mevlana Müzesi Arşivi)- 236-54.

KMMA (Konya Mevlana Müzesi Arşivi)- 239-18.

KMMA (Konya Mevlana Müzesi Arşivi)- 239-19.

KMMA (Konya Mevlana Müzesi Arşivi)- 239-20.

KMMA (Konya Mevlana Müzesi Arşivi)- 239-21.

KMMA(Konya Mevlana Müzesi Arşivi)- 239-157.

VGM (Vakıflar Genel Müdürlüğü) EV.MH. TİK.00094/83.

VGM (Vakıflar Genel Müdürlüğü) DH. MKT. Dosya 689/48. 1-2-3.

Kitap ve Makaleler

Abdülbaki Nasır Dede, *Defter-i Dervişân II*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi, nr. 18112.

Demirci Süleyman -Serdar Ösen (2012) “ Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan Çekilmesi Sürecinde Mevlevîhânelerin Durumu: Yenişehir (Larissa) Mevlevîhânesi Örneği” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos, Sayı 26, ss.1-6.

EMECEN Feridun, “Bilecik” mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1992. Cilt 6, ss. 154-156.

Esrar Dede, (2000), *Tezkire-i Şuara-yı Mevlevîye*, Haz. İlhan Genç, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

GÖLPINARLI, A. (1983) *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap Aka Kitabevi İstanbul.

Hüdavendigâr Salnamesi, Matbaa-ı Vilayet, İstanbul 1324, s. 348.

Karpuz H. (2010) “Balkan Mevlevîhaneleri”, *Akademik Sayfalar*, Cilt 9, s. 7.

Köstüklü Nuri (2002) “Vatan Savunmasında Gönül Erleri: Mücâhidin-i Mevlevîye Alayı”, *X. Milli Mevlâna Kongresi (Tebliğler)*, 2-3 Mayıs Konya.

Küçük Sezai (2003) *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul, s. 304.

Mehmet Ziya (İhtifalci) (1328) *Dersaadet'ten Konya'ya Seyahat*, Vatan Matbaası, İstanbul.

Müntehebât-ı Fahrî, Post-nişin-i Mevlevîhâne-i Bahâriye Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî (2010), Hazırlayanlar:Mehmet Akkuş-Abdülmecid İslamoğlu-Abdurrahman Adak, Mevlana Kültür ve Sanat Vakfı, Ankara.

Sakıb Dede (1283) *Sefine-i Nefise-i Mevlevîyan*, Matbaa-yı Vehbi, c. II, Mısır.

Şemseddin Sami, (1316), *Kâmûsu'l-A'lâm*, Mihran Matbaası, İstanbul.

Tarih Çevirme Kılavuzu, TTK, web sayfası.

TUNALI A. Bilgin (2005), “Eyüb-Bahariye Mevlevîhâne si Hakkında Aile ve Yakın Çevreden Derlenen Anılar”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu IX, Tebliğler*, Mayıs İstanbul.

UZEL, N. İstanbul'da Mevlevi Tekkeleri, <http://www.facebook.com/Mevlana>.

ÜNVER, A. Süheyl (Tarihsiz) *Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhâneleri ve Son Şeyhleri*.

YÜCER, H. Mahmud (2004) *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf(19 yy)*, İnsan Yayınları, İstanbul.

